

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Р. О. Стефанчук*

КОДИФІКАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

З моменту проголошення незалежності, Україною здійснюється активна діяльність, спрямована на визначення власного місця в міжнародних інтеграційних процесах. Так, на зустрічі глав держав Європейського Співтовариства в Копенгагені у 1993 р. прийнято напрямок на розширення Європейського Союзу та включення до його складу країн Центральної та Східної Європи. 14 червня 1994 р. Україна стала однією з перших серед нових незалежних держав- правонаступниць СРСР, що уклала Угоду про партнерство і співробітництво з ЄС. З набранням чинності цією Угодою (1 березня 1998 р.) відбулося визнання Української держави з боку ЄС і країн-членів та почався процес інтеграції нашої держави до ЄС.

Основним стратегічним курсом України залишається курс на європейську інтеграцію. З огляду на це, важливим фактором повноцінного інтегрування до європейського простору є приведення правової системи України до принципів правового регулювання, які існують у Європейському Союзі. При цьому, адаптація національного законодавства до законодавства Європейського Союзу стала першим етапом такого зближення національної правової системи із правовою системою Європейського Союзу. Подальший розвиток національного законодавства повинен на сьогодні поспівати за тими процесами, які відбуваються у праві Європи та переслідувати мету наблизити стан українського законодавства до останніх тенденцій європейського права. Особливо важливо це у сфері приватного права.

Важливим питанням у зв'язку із вирішенням проблеми зближення українського законодавства і законодавства країн Європи, є питання про забезпечення відповідності законодавства України і країн СНД. Слід зазначити, що в процесі формування цивільного законодавства країн СНД практично всі колишні республіки СРСР, які приймали нові Цивільні кодекси, проголосили одним із найважливіших принципів побудови національного законодавства його "співзвучність" законодавству країн Європи, яке закріплює приватноправові засади функціонування громадянського суспільства. Таким чином, при проведенні гармонізації законодавства України із законодавством країн Європи не може виникнути серйозних проблем, так званої, "локальної" гармонізації українського права і права країн СНД або країн учасниць ЄЕП, оскільки кожен з учасників СНД або ЄЕП, в свою чергу, проголосив як основний напрямок удосконалення свого законодавства, приведення його основних положень у відповідність до вимог європейського права.

© Стефанчук Р. О., 2008

* проректор з наукової роботи, професор кафедри цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права, старший науковий співробітник Подільської лабораторії Науково-дослідного інституту приватного права та підприємництва Академії правових наук України, доктор юридичних наук

Визначаючи у практичній площині завдання, які пов'язані із реалізацією ідей гармонізації українського цивільного законодавства із законодавством ЄС, слід зазначити, що прийнятий в 2003 р. ЦК України в цілому містить достатнє підґрунтя тих приватноправових положень концептуального характеру, які дають можливість провести в цілому реформу приватного права в Україні і сформувати таке цивільне законодавство, яке буде відповідати у цілому вимогам, встановленим Європейським Союзом у його основних джерелах.

Зокрема, мова йде про докорінні зміни у формуванні правового масиву, який регулює договірне право, виходячи із запровадження принципу свободи договору, диспозитивності у регулюванні прав та обов'язків учасників, встановлення механізмів їх взаємної відповідальності; корпоративного права, яке має будуватися на засадах забезпечення прав "слабкої сторони"; гарантування функціонування комплексу особистих немайнових прав фізичної особи, які були б узбезпеченні від втручання держави у сферу особистого приватного життя людини тощо.

Водночас, розглядаючи перспективи поглиблення приватноправових засад у цивільному законодавстві України через прийняття низки спеціальних нормативних актів, які б деталізували і поглиблювали норми ЦК України, слід наголосити на необхідності усунення тих серйозних перешкод, які сьогодні існують в процесі застосування цього системоутворюючого акту приватного права.

У Європейському Союзі вже визріла концепція поетапної кодифікації приватного права Європейського Союзу, розпочинаючи з прийняття Договірної кодексу ЄС, згодом Європейського Цивільного кодексу і завершуючи Зводом приватного права ЄС. Однак про все по порядку.

Європейський парламент своєю резолюцією від 26 травня 1989 р. (ОJ С 158 (28.6.1989)) та повторно резолюцією від 6 травня 1994 р. (ОJ С 205 (25.7.1994)) закликав юридичну академічну спільноту до створення Європейського кодексу приватного права (*European Code of Private Law*).

На основі вказаних парламентських резолюцій Міністерство юстиції Голландії організувало в 1997 р. в Гаазі конференцію під лозунгом "До Цивільного кодексу". Під час цієї конференції виявилось, що переважна більшість європейських юристів висловились за ідею формування пан'європейської кодифікації приватного права, здатної вирішити задачу інтенсивного порівняльного дослідження, яке вивільнене від обмежень представлення національних інтересів та розміщення політичної доцільності.

Тому і була створена спеціальна Група щодо вивчення Європейського цивільного кодексу (*The Study Group on a European Civil Code*), у яку ввійшли найбільш видатні академіки із усіх кінців ЄС і на яких покладається завдання, провести порівняльне юридичне дослідження в сфері приватного права різних правових систем, з-поміж Країн-учасників. Завданням такого дослідження повинно стати вироблення кодифікованого переліку Принципів європейського права, для зобов'язального права та основних аспектів права власності. Вказані принципи будуть містити коментарі та порівняльні примітки.

Метою діяльності вказаної Групи щодо вивчення Європейського цивільного кодексу є визначення (через академічне порівняльне дослідження в сфері права) ступінь, до якої існуючі положення приватного права у різних правових системах Держав-членів можуть бути сформульовані у термінах окремих правових принципів. Крім цього, академічне дослідження потенціалу для кодифікації європейського приватного права буде не тільки цінним вкладом у європейську юридичну науку, але й створить доступний та повністю анотований перелік принципів приватного права з корінням у різних правових сім'ях сучасної Європи. Сам текст проекту буде безпрецедентним правовим ресурсом у порівняльному правознавстві для практикуючих юристів у сфері європейського приватного права, стане найближчою стратегічною законодавчою ініціативою в ЄС. З огляду на вказане, важливість участі України у даному проекті видається доволі важливою, враховуючи роль та значення нашої держави у інтеграційних процесах, що відбувається на загальному європейському просторі.

Важливість вивчення вказаного правового акту для України в першу чергу полягатиме в тому, що він буде складати унікальну пан'європейську кодифікацію, яка стане новим рівнем систематизації цивільного законодавства на міжнародному рівні та підґрунтям для наукового осмислення процесів розвитку європейського права та

випрацювання відповідних нових орієнтирів розвитку приватного законодавства України. Можливість вивчення вказаних процесів дасть можливість підготувати нову методологічну базу для зміни основних засад формування українського цивільного законодавства, буде сприяти його мобільності до потреб сучасності в контексті входження України до європейського простору. Крім цього, вивчення вказаної кодифікаційної роботи дасть можливість більш глибоко уявити як цивільне законодавство зарубіжних країн, так і межі його уніфікації та зближення.

Крім зазначеного вище, необхідним фактором такого зближення національного законодавства із передовими досягненнями європейської правової думки, нам видається, повинна стати більш тісніша співпраця українських вищих навчальних закладів та наукових установ із провідними приватно правовими школами країн – членів Європейського Союзу, зокрема *The Faculty of Law Vienna University* (Австрія), *The Department of Law of the University of Leeds* (Великобританія), *The Faculty of Law University of Cambridge* (Великобританія), *The Faculty of Law University of Oxford* (Великобританія), *The Faculty of Law and Social Science of the University of Central England in Birmingham* (Великобританія), *The Faculty of Law at Maastricht University* (Голландія), *The Faculty of Law of the Gent University* (Голландія), *Faculty of Law at University of Copenhagen* (Данія), *Faculty of Law of European University* (Іспанія), *The Faculty of Law of European University* (Італія), *Centre for European Law and Politics at the University of Bremen* (Німеччина), *The Faculty of Law of Hamburg University* (Німеччина), *Faculty of Law at the University of Oslo* (Норвегія), *The Faculty of law of University of Porto* (Португалія), *Helsinki University Law Faculty* (Фінляндія), *The Faculty of Law of Zagreb University* (Хорватія), *The Faculty of Law of the University of Neuchatel* (Швейцарія), *The Law Department at Stockholm University* (Швеція) та іншими. Особливу увагу планується звернути на співпрацю із вищими навчальними закладами та науковими установами країн колишнього пострадянського простору та соціалістичного табору, які на сьогодні є новими членами ЄС, наприклад, *The Faculty of Law of Vilnius University* (Литва), *The Centre for the Study of English and European Law of Warsaw University* (Польща), *The Faculty of law and Administration of Jagiellonian University of Krakow* (Польща), *The Faculty of Law and Jurisprudence of University of Oradea Romanian* (Румунія), *The Department of Legal Study of the Central European University* (Угорщина) та іншими.

Водночас, Україна повинна бути у цьому процесі створення пан'європейської кодифікації приватного права не стороннім спостерігачем, а активним учасником. Адже окремі напрацювання українських правничих шкіл у сфері приватного права можуть нарівні конкурувати із іншими зарубіжними країнами. Так, зокрема, на нашу думку, в частині регламентації інституту особистих немайнових прав фізичної особи саме цивільне законодавство України є одним із найбільш прогресивних у Європі, та практика його застосування можуть сформулювати нові напрямки розвитку європейського законодавства. Цим самим ми можемо забезпечити не лише односторонність сприйняття українським законодавством вимог європейського та світового товариства, але й внести свій національний вклад у його розвиток в цій частині.

